

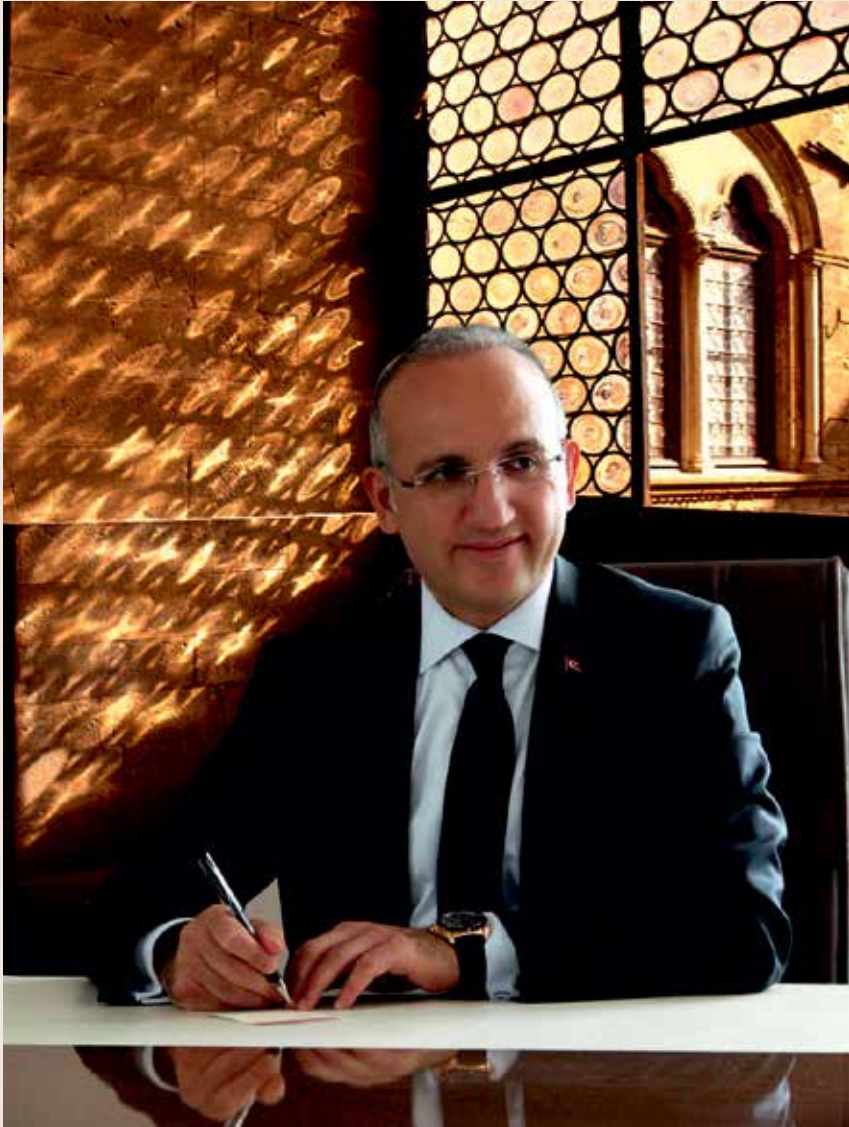


Dünyaya Işık saçan Müze Kent

Bitlis



“Beş Minaresi, Eşsiz Lezzetleri, Gönlü Zengin İnsanları ile Tarihe Mühür Vurmuş Kent BİTLİS”



Röportaj: Kasım TURGUT

K. TURGUT: Sayın Valim, yaklaşık bir yıldır Bitlis İlinde görev yapıyorsunuz. Bitlis vilayeti hakkında buraya atanmadan önceki düşünceleriniz ve göreve başladıktan sonraki düşünceleriniz öncelikle alabilir miyiz?

V. YURDAKUL: “Şarkın yalçın kayalıkları”na ev sahipliği yapan, yakın ve uzak coğrafyayı aydınlatan birçok büyük ışık kaynağına sahip müstesna bir şehir resmi vardı zihnimde. 17 Ağustos 2013’ te gelip göreve başladığım zaman bu düşünce dünyamdaki resmin gerçeği ile karşılaştım. Tarih boyunca ruh ve mana köklerimizden akıp gelen o büyük nehrin beslediği verimli bir ovaya dönüşmüş bir Bitlis coğrafyası ile karşılaştım. Doğrusu Bitlis’i daha öncede görmüştüm. Arada geçen zaman zarfında şehrin mimari ve fiziki gelişme noktasında da iyi mesafeler aldığını gördüm ve mutlu oldum.

K. TURGUT: Bitlis ilinin 2023 vizyonu konusunda çalışmalarınız var mı? Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yıl dönümünde Bitlis ilini nerde görmek istiyorsunuz. Bununla ilgili bir yol haritanız var mı?

V. YURDAKUL: Bitlis ili olarak 2023 vizyonuna çok büyük katkılar sağlayabileceğimizi düşünüyoruz. İlimizin 2023 vizyonunda; bir taraftan bölgenin genel olarak kalkınma hamlelerine destek verilirken aynı zamanda ülke





geneline hizmet edecek projelerin yaşama geçirilmesi hedeflenmektedir. Sizlerin de bildiği gibi artık şehirler yükselen değerler. Ülkeler, bölgeler yerine bugün daha çok kentler ve onların marka değerleri ön plana çıkıyor. Kadimden beri kardeşliğin ve dayanışmanın merkezi olmuş hatta doğu vilayetleri içinde bu meyanda kendisine bir rol biçilmiş bu kentin; bu vizyonda özellikle çözüm ve kardeşlik sürecinin tesisinde büyük bir rol oynayacağını düşünüyorum. Enerji ve madencilik başta olmak üzere; turizm ve tarım sektörlerinde diğer bölgelerle rekabet edebileceğimiz onlarca yatırım alanımız var.

Başta temiz ve ucuz enerji olarak bilinen jeotermalden azami istifade ile hem enerji üretiminde hem de şehir ısıtması alanında ve kaplıca otellerinde ciddi yatırımları hayata geçirmeye başlıyoruz. Özellikle sağlık turizminde termal kaplıcaların ortaya çıkardığı ekonomik hareket herkesçe bilinmektedir. Aynı zamanda bal ve süt ürünlerinin tarım alanında bizleri rekabetçi bir hale getireceğine inanmaktayız. Hizan fıstığı, bodur meyvecilik alanlarında da proje çalışmalarımız başlamıştır.

Başta İzlanda ve Norveç olmak üzere yabancı yatırımcıların ilimiye olan ilgisi bizlere ümit vermektedir. Cumhuriyetimizin 100. yılında kişi başına gelirden, büyümede ve yaşam standardında en az bir batı şehri ortalamasını yakalamayı düşünüyoruz. Sahip olduğumuz potansiyel, dinamik ve nitelikli iş gücü ve hükümetimizin sağladığı teşvik paketleriyle istihdamda işsizliği %5 in altına düşürmeyi hedeflemekteyiz. Özellikle inanç turizmi başta olmak üzere, termal, sahil ve yayla turizmi ile istihdama büyük bir katkı sağlamış olacaktır.

K. TURGUT: Bitlis için simgesel kent tanımlaması yapılmak istenirse bu kenti tanımlayan cümle ne olurdu?

V. YURDAKUL: Bitlis'in en önemli simgelerinden birisi 5 minaresidir. Özellikle erken Selçuklu dönemi olan bu sivil mimari örnekleri

"İnsanların sürekli ikamet ettikleri yerler dışında, ekonomik alanda gelir elde etmemek koşuluyla, dinlenme, eğlenme, merak, sağlık, kültür, deneyim kazanma, kongre ve/veya seminerlere katılma, sportif aktivitelerde bulunma, dini gereksinimleri yerine getirme amacıyla kişisel ya da topluluk olarak yapılan etkinlik" şeklinde basitçe ifade edilebilecek Turizm kavramında belirtilen bütün unsurların Bitlis İli'nde var olması, sahip olduğumuz değer konusunda fikir sahibi olmamıza katkı sağlamaktadır. Ancak Turizm'den beklenen katkıyı elde edebilmek, bu alandaki altyapının ve üst yapının sağlamlığıyla doğru orantılıdır.

Nemrut Dağı, Nemrut Krater Gölü, Ahlat Kümbetleri ve Selçuklu Mezarlığı, Kalesi, Medreseleri, Van Gölü, İdris-i Bitlisi'den Said-i Nursi'ye Aleme Işık Saçan Şahsiyetleri ile bir Müze Kent'tir BİTLİS. Havası, suyu, dağları, yazın yemyeşil görüntüsü, kışın Kar'ın başkenti olması ile; Beş Minaresi, eşsiz lezzetleri, gönlü zengin insanları ile tarihe mühür vurmuş Kent'tir BİTLİS.

Nemrut Krater Gölü havzasının aynı zamanda ülkemizin en büyük jeolojik miras alanı olması, hem yerkürenin oluşumunu anlamamıza katkı sağlamakta, hem de bu mirasın gelecek kuşaklara aktarımı konusunda bizlere büyük bir sorumluluk da yüklemektedir.

Cennet bahçelerinin yeryüzündeki kopyalarını görebileceğiniz, Van Gölü havzasının eşsiz güzelliği eşliğinde kayak yapabilme imkanını kayakseverlere sunan ve bu spora gönül verenleri kendisine aşık kılan şehirdir BİTLİS.

Hülâsa; geçmişten geleceğe bir köprü olan Anadolu'nun Anahtar Kenti Bitlis'e yediden yetmişe herkesi davet ediyor; bu vesile ile de bu güzel yayımda emeği geçenlere en kalbi teşekkürlerimi sunuyorum...



şehrimizin en önemli görünen yüzüdür. Bunun yanında Bitlis dendiğinde ilk akla gelen diğer bir konu ise; modern bir tefsir olan Risale-i nurun müfessirinin, Said-i Nursi'nin ilimiz Hizan ilçesi Nurs köyünden çıkmış olmasıdır. Simgesel bir cümle ile tanımlamak gerekirse; 'Uzak ve yakın coğrafyayı aydınlatan bir kent' denilebilir.

K. TURGUT: Sayın Valim, Son 10 yılda görev yaptığı yerlerde AB ve Dünya bankası projeleriyle istihdamı, üretim hacmini ve gelir artışını hedefleyen programlara birçok proje sunduğunuzu ve uyguladığınızı biliyoruz. Bölgede proje bazlı kalkınma girişimleri hakkında bilgi verir misiniz?

V. YURDAKUL: İlimizde bu amaçla kurduğumuz EUROBITLİS'te yaptığımız çalışmalarla öncelikle şehrin SWOT analizini gerçekleştirdik. Doğrusu bütün kalkınma çalışmaları proje bazlı olmaktadır. Zira kaynakların kıt beklentinin yüksek olduğu Bitlis gibi az gelişmiş kentlerde

kaynak ve personel planlamasını optimal düzeyde yapmak zorundayız.

En önemli kalkınma girişimimiz jeotermal sudan faydalanılması projesidir. Nemrut kalderasında sahip olduğumuz jeotermal kaynakları insanımızın istifadesine sunabilmek için enerji üretimi, şehir ısıtması, organize sera ve termal kaplıca projeleri taslak aşamasındadır. Biz İzlanda firması, bir yerli yatırımcı ve özel idare ortaklığında bu projeler önümüzdeki günlerde hayata geçirilecektir. İlgili taraflarla prensipte anlaşılmıştır. Bu suretle orta vadede en az 500 işsiz vatandaşımıza istihdam sağlamayı hedeflemekteyiz. Ayrıca özellikle tekstil sektöründe yaptığımız görüşmeler sonucu 200'e yakın vatandaşımıza istihdam imkânı getirilmiştir.

Balda coğrafi işaretleme, bal orman projeleriyle hem istihdama hem gelir artışına ciddi katkılar sağlanacaktır. DAKA (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı) olarak turizm, tarım ve diğer sanayi kobilerine önemli

destekler sağlanmış; EUROBITLİS olarak özel sektör dahil proje hazırlayan tüm kuruluşlara öncülük yapılmıştır.

K. TURGUT: Bitlis ilinde sizin başlatmış olduğunuz ve özellikle önem verdiğiniz bir proje var mı? Bahseder misiniz?

V. YURDAKUL: Bitlis'te bir taraftan yerel ekonomik gelişmenin temini için mimari ve fiziki çalışmalarımız devam ederken; aynı zamanda nitelikli insan yetiştirmek için EYİNSAN projesi faaliyete geçirilmiştir. Şimdilik merkez ve Tatvan ilçemizde devam eden bu projeye kalan 5 ilçemizde katılacaktır. Bölgede insana yapılacak yatırım en az altyapı yatırımları kadar önemlidir. Hatta bazı projelerde tamamen nitelikli işgücü kilit rol oynamaktadır. Bu bakımdan toplamda 60.000 kişilik bir kitleyi hedefleyen bu sosyal hizmet projesine çok önem vermekteyiz. Bu projede hedefimiz hem nitelikli hem de değerleriyle barışık farkındalığı olan gençleri yetiştirmektir.

K. TURGUT: Uluslararası düzeyde turizmin gelişen önemi ve değeri karşısında ilin turizm potansiyelinin bölge ölçeğinde değerlendirilmesi için yapılan çalışmalar hakkında neler söylemek istersiniz?

V. YURDAKUL: Nemrut kalderası EDEN(Avrupa'nın Seçkin Destinasyonları) ağında yer alan bir doğal değerimiz. Dünyanın en büyük ikinci, Avrupa'nın en büyük aktif bir yanardağı. Sıcak gölü ve buhar bacalarıyla hala ziyaretçileri büyüleyen bir dağ burası. Aynı zamanda kış kayak merkezlerimizin olduğu bir bölge. Dünyada kayakçıları bir



sıcak gölden bir soğuk göle kaydıran ikinci bir tesis yoktur. Gerek yol çalışmaları gerekse jeopark çalışmalarımız bittiğinde bölge turizmde önemli bir destinasyon olacaktır. Bir taraftan Van gölü sahilindeki turizm planlarımız öbür taraftan yatırımcıya rekabet imkânı sağlayan teşvik mekanizmamızla; orta vadede Bitlis doğunun turizm merkezi olmaya aday bir kenttir. Jeotermal, jeopark ve Van gölü su sporları potansiyeli ile sadece yerli değil yabancı turistlerin de ilgisini çekmektedir. Flora ve faunası ile özellikle dağ turizminde dikkati çeken Süphan dağının değerlendirilmesi için dağ evi projesi ihale edilmiştir.

Bitlis merkezde bulunan tarihi Bitlis konakları, Bitlis deresi, Bitlis yemekleri, tarihi ve otantik eşyalar ve Bitlis oyunları ve kültürü özellikle kültür turizminin önemli bileşenleridir.

Hizan ilçesi Nurs Köyünde bulunan Bediüzzaman'ın evi özellikle bu yaz binlerce ziyaretçiyi ağırlamıştır. DAKA tarafından hem bu ev hem de merkezde Kırnapet Ağa konağı turizme kazandırılmak amacıyla restore edilmektedir. Ayrıca vakıflar bölge müdürlüğümüz tarafından Ulu Camii başta olmak üzere birçok sivil mimari örneği kültür turizmine kazandırılmak üzere restore edilmektedir.

K. TURGUT: Sayın Valim dergimiz aracılığı ile mülki idare mesleğine yeni giren arkadaşlarımıza neler söylemek istersiniz?

V. YURDAKUL: Öncelikle böyle bir mesleğin mensubu olmaktan dolayı iftihar etsinler. Kader herkese böyle bir onurlu ve haysiyetli bir mesleği



nasip etmeyebilir. Aynı zamanda bize verilen bu krediyi il ve ilçelerimizin maddi manevi kalkınması için kullanmalıyız. Bunun için de dünyada kalkınmayı gerçekleştirmiş ülkelerin modellerine bakarak işe başlasınlar. Şahsen meslekte 24. yılı çalışan birisi olarak metodolojiye çok önem veriyorum. Karşılaştığımız her sorunun çözümünde analitik düşünme, ortak akıl ve yüksek teknolojiyi çok iyi kullanmamız gerekiyor. Değerli meslektaşlarımız eğer almadılarsa muhakkak PCM (Proje

Döngüsü Yönetimi) kursu alsınlar. "İnsanların en hayırlısı en faydalı olanıdır" gerçeğinden hareketle çalışan bir yönetici asla yorulmaz yorulsa da yaşadığı mutlulukla her şeyi unuttur. Sabır, birlikte çalışma ortamı, çalışanlarını bir değer olarak gören yöneticiler hep başarılı olmuştur. Mesleğe yeni giren meslektaşlarımızı yürekten kutluyorum. Sizlere de ilimize gösterdiğiniz bu yakın ilgiden dolayı teşekkürler ediyorum. Tüm okurlarımızı da ilimizde ağırlamaktan mutluluk duyarız.





Turizmin Saklı Bahçesi BİTLİS

Bitlis, Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Van Gölü batısında, deniz seviyesinden 1550 m yükseklikte vadi içine kurulmuş ve 7000 yıllık tarihi, kültürü günümüze kadar taşımış medeniyetler yumağıdır.

Bölgenin en eski yerleşim birimlerinden olan ve Adilcevaz, Ahlat, Güroymak, Hizan, Mutki, Tatvan ilçeleriyle Bitlis; el değmemiş doğası, tarihin hemen her dönemine tanıklık eden anıtsal yapıları ve her zaman dinamik bir

şekilde varlığını sürdüren kültürü ile adeta doğuda keşfedilmeyi bekleyen bir hazinedir.

Havası, suyu, dağları, kışın beyaz, yazın yemyeşil görüntüsü ile adeta bir yeryüzü cennetini andıran Bitlis İli; Türkiye'nin en büyük yanardağı olan eşsiz doğa harikası Nemrut Dağı ve Krater Gölü, Tatvan Ahlat - Adilcevaz ilçelerimizin bir hilal şeklinde kucakladığı uçsuz bucaksız görüntüsü ile Van Gölü, Süphan Dağı, Beş Minare'si,





şifalı suları ve misafirperver insanı ile tarih ve doğanın kucaklaşmasını en güzel şekilde sergileyen şirin bir ilimizdir.

Bitlis İlinin Coğrafi Konumu

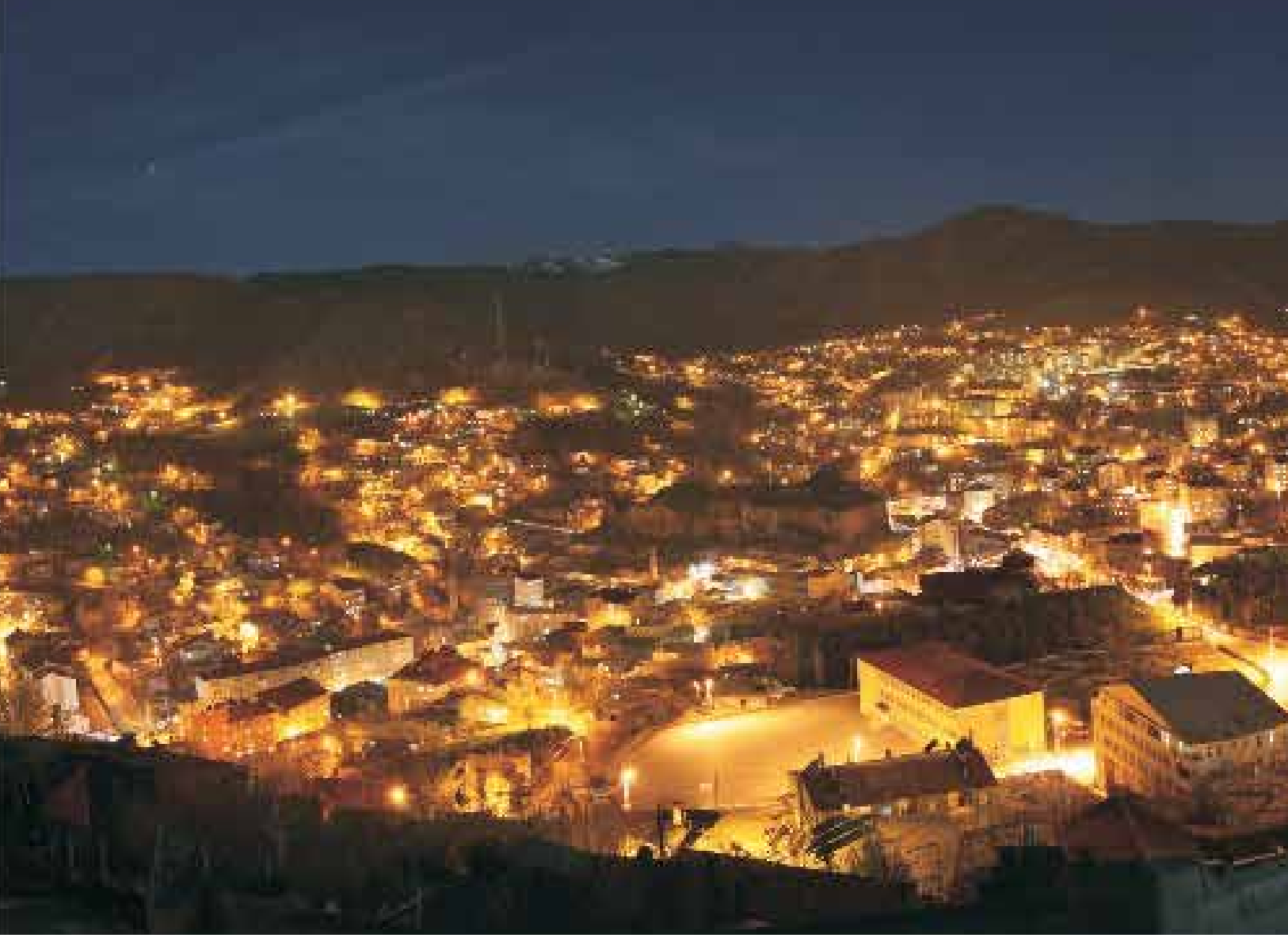
Bitlis İlinin yüzölçümü 6.706 km² dir. Bu rakama Bitlis İli sınırları içerisinde kalan Van Gölünün 1.876 km² lik kısmı da dahil edildiği takdirde toplam olarak İlin yüzölçümü 8.582 km² olmaktadır.

Bitlis,Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat ve Yukarı Murat bölümlerinin sınırı üzerinde bulunan deniz sevi-

yesinden 1545 metre yükseklikte bir ilimizdir. Arazi yapısı, Anadolu yaylasına nazaran daha yüksek ve daha girintili çıkıntılıdır, arazisinin % 71'i dağlık % 3'ü yayla , %10,4'ü ova , %15,6'sı dalgalı olup, değişik bir tomoğrafisi vardır. Bundan da anlaşılacağı üzere Bitlis İli Doğu Anadolu Bölgesinin en dağlık bir yerini teşkil etmektedir.

Adilcevaz ve Ahlat Ovasıyla, bir düzlük gibi Bitlis'in Kuzeydoğusundan Van Gölüne doğru uzayan Rahva Ovasından başka büyük düzlüklere rastlanmaz.





Dağlar

Güneydoğu Torosların uzantısı olan ve ili çevreleyen dağlar yükseklikleri 2000 metreyi aşmaktadır. İlin doğusunda Süphan 4058 metre ile Türkiye'nin ikinci büyük dağıdır.

Süphan dağı üzerinde 400 metre çapında krater bir göl bulunmaktadır. Nemrut Dağı ülkemizde en son faaliyette geçen volkanik dağdır. Nemrut volkanik bir yapıya sahip olup son olarak 1441 ile 1443 tarihleri arasında faaliyete göstermiştir. Yüksekliği 3050 metre olan dağın üzerinde Türkiye'nin en büyük krater gölü bulunmaktadır. Bitlis ilindeki diğer dağlar; güney torosların devamı olan sıra dağlar, Sini dağı (2730), Kırımızış Tepe (2607), Karataş Tepe (2609), Handağı Tepe (2433) bulunmaktadır.

Ova ve Platolar

Arazinin % 71'lik kısmını kaplayan dağların eteklerinde yer alan küçük düzlükler şeklindeki ovalar ve platolar genellikle dar ve uzun bir görünüm sergiler. Ahlat ovası ve Bitlis ve Tatvan arasında yer alan Rahva ovası ile Adil-

cevaz İlçesinden Erciş İlçesine doğru ve Vangölü çevresinde bulunan dar ve uzun ovaların dışında düzlükler yok denecek kadar azdır. Bitlis ilinin % 3'ünü kaplayan yaylalar ile % 16'sını kaplayan platolar Van gölünden 200300 metre yükseklikteki volkanik yapılı düzlüklerdir.

Yaylalar

Bitlis ilinde bulunan yaylalar şunlardır. Merkezde Avasor, Susana, Haydarderesi, Adilcevaz İlçesinde Süte ve Suphan; Ahlat İlçesinde Uludere ve Nemrut; Güroymak İlçesinde Çıtak, Duap ve Şen; Hizan İlçesinde Örenli ve Panor; Mutki İlçesinde Meydan; Tatvan İlçesinde ise Nemrut yaylası bulunmaktadır.

Akarsular

İlimiz sınırları içinde önemli akarsu bulunmamaktadır. Çevredeki dağlardan çıkarak Vangölüne doğru akan suların boyları kısadır. Ayrıca Duap Yaylasından çıkan Kömüs Suyu ile Başhan köyünden çıkan Rabat Suyu ve diğer küçük derelerin şehir merkezinde birleşerek oluşturduğu Bitlis Çayı, Dicle Nehri'ne doğru akarak Güney Doğu Anadolu'yu sulamaktadır.







Göller

Vangölü

3765 km² alanı ile Türkiye'nin en büyük gölüdür. Vangölü'nün 1876 km²'si İlimiz sınırları içinde bulunmaktadır. Oluşum itibarı ile tektonik ve volkanik set gölüdür. Deniz seviyesinden yüksekliği 1700 metre, derinliği 100 metreyi aşmaktadır. Vangölü üzerinde Tatvan - Van arasında feribot seferleri yapılmaktadır. Vangölü sodalı olmasından dolayı balık çeşidi bulunmamakta yalnızca kendisine has "Vangölü İnci Kefali" yaşayabilmektedir.

Eşsiz doğal sahilleriyle Tatvan, Ahlat ve Adilcevaz İlçelerimiz Vangölü'nün büyük bir bölümünü çevrelemiştir.

Nemrut Krater Gölü

Dünyanın ikinci büyük krater gölüdür. Soğuk ve sıcak sular ile her an harekete geçecekmiş gibi buhar fışkırtan bir doğa harikasıdır, Deniz seviyesinden yüksekliği 2442 metrede bulunan krater gölü çevresinde Ilık Göl ve buna benzer dört göl bulunmaktadır. Bu göller yağan kar ve yağmur suları ile beslenmektedirler.

Nazik Gölü

Van Gölüne 25 km kadar uzaklıkta, Ahlat ilçesinin kuzeybatısında yer alır. 30 km² alana sahiptir. Denizden 1876 metre yüksekliği ve 40-50 metre derinliği olan gölde aynalı sazan ve inci kefali yetiştirilmektedir.

Arin Gölü

Adilcevaz İlçe merkezinin 10 km doğusunda bulunan göl, Van Gölüne yakındır. 13 km² alana sahip olan gölün suyu sodalıdır.

Aygır Gölü

Adilcevaz İlçesi ile Süphan Dağı arasında bulunan göl 3,5 km² alana sahiptir gölde alabalık yetiştirilmektedir.



Yeraltı Suları

Bitlis ili yer altı suları bakımından çok zengindir. İçme suları olarak kullanılabilecek nitelikte akan kaynak sularına her yerde rastlamak mümkündür. Şehir merkezi ve İlçelerin içme suları kaynak sularıdır, yeraltı suları bol ve soğuktur.

Şifalı Sular

Volkanik bir alan üzerine kurulan Bitlis ilinde birçok maden suyu kaynakları bulunmaktadır.

Soğuk ve sıcak olarak bulunan bu sular, halk arasında "Çermik" olarak bilinir.

Bitki Örtüsü

Karasal iklimin sürdüğü ilde hakim bitki örtüsü step ve bozkırdır. Bunlar yağışların bol olduğu dönemde yeşeren yazın kuraklık ve sıcaklıkla birlikte kuruyan otlardan oluşur.Bitki örtüsü bakımından çayır otlak ve meraların geniş yer tuttuğu yayla görünümündedir.

Yüksek kesimlerde yağışların artması ile genellikle meşe ağaçlarından oluşan orman koruluklarına rastlanır.

Bu ormanların yörenin insanları tarafından bilinçsizce tahrip edilmesi ve yakacak odun olarak kullanılması nedeniyle gün geçtikçe azalmaktadır.

Sulak yerlerde kavak söğüt ağaçlarıyla,elma,armut,ceviz,-dut ağaçları çok sayıda vardır.İlimizde son yıllarda yapılan ağaçlandırma çalışmalarında önemli mesafeler alınmıştır.

Bitlis İlinin İklimi

Deniz seviyesinden 1545 metre yükseklikte bulunan İlimize kış erken gelir, geç gider.

Ülkemizin en çok kar yağan ilidir.. Karasal iklim özelliğini gösteren İlimizde kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları ise kısa sıcak ve kurak geçer. Yıllık sıcaklık ortalaması 9.7 C dir. En sıcak ay Temmuz en soğuk ay ise Ocak'tır.

Ormanlar

Bitlis İlinde Ormanlık alanlar oldukça fazla yer tutar. Doğu Anadolu Bölgesinde en fazla ormanı olan illerden birisidir.

Dağ silsilelerinin üst yanı (Hizan, Tatvan, Mutki İlçeleri) orman ve fundalıklarla kaplıdır. Ormanlarda başlıca ağaç türü meşeler teşkil eder.

Bunlardan sonra ardıç, soğuğa dayanıklı olmasından ötürü geniş bir alanı kaplar. Nemrut Volkan Konisi yanında bulunan Atatürk Dağının güney yamaçları, Rahva Ovasının batı kısımları meşe ile kaplıdır. Nemrut Krater Gölü etrafında koru halinde meşeler, yabancı meyve ağaçları, titrek kavak ve huş ağaçları bulunmaktadır.

Krater içindeki orman 2900 metreye kadar çıkar ki bu seviye Türkiye'de ki en yüksek ormanlık alan seviyesidir.

Kara Av Hayvanları

Kara av hayvanları çeşidi itibariyle Türkiye'nin en zengin ve bakir bölgesidir. Keklik bu av hayvanlarının başında gelir. Diğer av hayvanlarına gelince İl genelinde yaban kazı , turna , bıldırcın , tavşan , tilki , sansar , vaşak ve sincap mevcuttur.

Bitlis'te halk ava meraklıdır. Hemen hemen her evde av tüfeği bulunur. Yamaçlara baktığımızda av gözetleme kulelerini görmek mümkündür.



Kış Turizmi

Bitlis ili, kış mevsiminin uzun sürmesi nedeniyle kış turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Özellikle kayak sporu bütün canlılığıyla yediden yetmiş her kesimin kış eğlencesi olmuştur.

Türkiye' nin en eski kayak tesislerinden birine sahip olan ilde, kayak sporunu doyasıya yaşamak isteyen misafirlerini ağırlayacak kapasitedeki kayak evi, konuklarını beklemektedir.

Bölgedeki kar yağışının en fazla olduğu ilde, modern kayak tesisleri de kurulmaya başlanmıştır. Türkiye'nin en uzun kayak pistlerine sahip merkezler arasında yer alan Nemrut Kayak Merkezi, kış turizmi için geleceğin en cazip merkezi yapacak Nemrut'u. Bitlis Valiliğince burada yaptırılan telesiyer tesis; lift uzunluğu 2550 m, saatte 1000 kişi taşıma kapasitededir.



Mekanik tesislerle birlikte sosyal tesislerin de kurulmaya başlandığı ve bir tarafında eşsiz doğa harikası Nemrut Krater Gölü, diğer tarafında Van Gölü'nün uçsuz bucaksız görüntüsüyle Bitlis Nemrut Kayak Merkezi ziyaretçilerini beklemektedir.



Göl Turizmi

Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü'nün önemli bir kısmı Bitlis sınırları içindedir.

Gölün dışarıya akan bir ayağı olmadığından suyu acı, tuzlu ve sodalıdır.

Vangölü; yolcu ve yük taşıyan gemileri, iskele, ada, yarımada, koy ve körfezleri ile adeta bir denizi andırır.

600 km. ye varan sahillerinin büyük bir bölümü doğal plaj niteliğindedir.

Ayrıca; Nemrut Krater Gölü, Nazik Gölü, Arin ve Aygır Gölleri su sporları ve olta balıkçılığı için uygundur.



Kaleler



Bitlis Kalesi Şehir merkezinde sert bir kaya bloğu üzerindedir. İçinde barındırdığı tüm esrarıyla ve bütün görkemiyle ayakta duran kalede 2004 yılı itibarıyla bilimsel kazı çalışmaları başlatılmıştır.

Yazılı kaynaklarda; M.Ö. 330 tarihinde Büyük İskender'in komutanlarından Leys Bedlis tarafından yaptırıldığı, çevresinin 2800 metre, yüksekliğinin 56 metre ve sur kalınlığının 7 metre olduğu, üstünde muhteşem bir han sarayı ile 300 ev, 1 han, 1 cami, ayrıca aşağı kalede ise, iki başı demir kapılı bir çarşı, bir bedesten ve birkaç yüz evin bulunduğu belirtilmektedir.

Günümüzde sadece kale mevcut olup, zaman zaman yapılan onarımlarla muhteşem görünümünü korumuştur. Kaleden ayrı olarak, Dideban tepesi üzerinde birde kule vardı. Bitlis'in dağlık mahallelerine hakim bir konumda bulunan bu kulenin sadece kalıntıları bulunmaktadır. Evvelce buranın, kaleye işaret veren bir gözetleme yeri olduğu tahmin edilmektedir.



Ahlat Sahil Kalesi

İran seferinden dönen Kanuni Sultan Süleyman, Ahlat'a gelip bütün atalarını ziyaret ederek, Ahlat'ın mamur olması için Zal Paşa ile Mimar Sinan'a sağlam bir kale inşası için emir verir. Ahlat harabesi güneyinde, göl kenarında bulunan alana H.965 yılında bizzat Kanuninin tarif ettiği şekilde inşa edilen bu kale, dörtgen biçimde olup, etrafı üç bin adım, duvarları pek yüksek değildir. On üç kuleden ibaret kalenin, hendeği de pek derin olmayıp, geniş ve sağlam duvarlardan yapılmıştır.

Göl kenarına bakan üç kat sağlam demir kapısı olup, içinde 350 ev, bir camii, bir hamam, bir han, yirmi kadar dükkan bulunduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Günümüzde sadece kale mevcut olup, içindeki yapılara kalıntılara da rastlamak mümkündür.

Adilcevaz Kalesi

Van Gölü kıyısında sarp kayalar üzerinde kurulmuş olup, kesme taşlardan yapılmıştır. Azerbaycan şahlarından İran Şahı Tacettin Alişan tarafından yapılmıştır. H.940 senesinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından kuşatılan kalenin ilk hakimi Zal Paşa'dır. Günümüzde sadece kalıntıları mevcut olan kalenin içinde, Davullu adı verilen bir mağara bulunmaktadır.

Rivayete göre Hz. Ali'nin konaklamak amacıyla atıyla bu mağaraya çıktığı ve burada kaldığı söylenmektedir. Gerçekten de halen at nallarının izleri mevcut olup, bu izler sayesinde mağaraya çıkılabilmektedir.

Adilcevaz Kef Kalesi

Yapılan kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkan bu kalenin Urartulardan kaldığı ve aynı döneme ait şehir kalıntılarına da rastlanan yöre evveliyatının MÖ. 2000'li yıllara uzandığı saptanmıştır.



Camiler ve Türbeler

Ulu Camii

Kitabesine göre H. 545 (M.1150) yılında Ebu'l Muzafer Muhammed tarafından yaptırılmıştır, H.1062 (M.1651/2) yılında tamir ettirilmiştir. Şehir Merkezinde, aşağı-yukarı en çukur seviyedeki alandadır. Altı kemer üzerine inşa edilen ve Selçuk mimarisinin en güzel örneğini teşkil eden camii, doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen planlı kutu gibi bir kütle olup, dış görünüşü ile Bitlis'in herhangi bir yapısından farklı değildir.

Kuzeyde camiden ayrı bir şekilde yükselen ve camiinin asli kuruluşundan daha geç bir devrin eseri olan minaresi, kitabesine göre H.898 (M.1492/3) tarihinde yapılmıştır. Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden birini teşkil eden minare, geçtiğimiz yıllarda yapılan restorasyon çalışmalarında, asli özelliğinden uzak basit bir görünüme dönüştürülmüştür.

Alemdar Camii

Şehrin güneyinde, aynı adı taşıyan köprünün yanındaki dik bir yamaca kurulmuştur. İki katlı bir yapı olup, altı türbe üstü ibadet mahallidir. Doğu-batı istikametinde sıralanan 4 sütun ve bunların üstüne oturan kemerlerle 10 bölüme ayrılmıştır.

Kitabesinde 1783-84 yıllarında Maksut Paşa tarafından onarıldığı belirtilmektedir. Türbede Sultan Eyyübu'l Ensari'nin kardeşi Feyzullah Ensari (Alemdar Paşa) yat-



maktadır. Geçtiğimiz yıllarda yapılan onarım ve minare yapımıyla daha güzel bir görünüme kavuşturulmuştur.

Şerefiye Camii

Şehir merkezinin güneyinde, derelerinin birleştiği yerde kurulmuş ve camii, medrese, imaret, türbe kısımlarından oluşan bir külliye'dir. Kitabesine göre, H.935 (M.1529) tarihinde IV. Şerefhan tarafından yaptırılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen plana sahip olan caminin şehirden görülebilen cephesi doğu tarafı olduğundan, bu yüze anıtsal bir değer kazandırılmak istenmiş ve ayrı bir özenle tezyin edilerek hazırlanmıştır.

Minaresindeki tezyinat, Mihrabındaki motif ve kompozisyon dikkate değer özelliktedir. Camiinin kuzeyini kaplayan son cemaat yeri, dört silindirik sütuna dayanan beş sivri kemerle avluya açılmaktadır. Sütunlardan caminin kuzey duvarlarına kemerler atılmış ve böylece oluşan kare bölümler birer kubbe ile örtülmüştür. Mihrap yarım kemerli bir niş şeklindedir. Pencere ve taş kapı Osmanlılar döneminde yapılmıştır.



Adilcevaz Zal Paşa Camii

Adilcevaz-Ahlat yolu üzerinde, göl kenarındadır. 16. Yüzyılda Zal Paşa tarafından yenilendiği tahmin edilen caminin üzerinde on iki küçük kubbe bulunmaktadır.

Ahlat İskender Paşa Camii

Eski Ahlat kalesi içinde bulunmaktadır. Kitabesine göre H.992 (M.1584) tarihinde İskender Paşa tarafından, muhtemelen Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Yavuz Sultan Selim zamanında inşa edilen camii, Kanuni Sultan Süleyman döneminde genişletilmiştir. Camii iç ve dış yapı- lışı itibariyle Osmanlı Mimarisinin tipik bir örneğini teşkil etmektedir.



Ahlat Kadı Mahmut Camii Kale içinde, İskender Paşa camiinin karşısındadır Portal üzerindeki kitabede, H. 922 (M.1584) tarihinde Kadı Mahmut adlı bir zat tarafından yapıldığı görülmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1982-83 yıllarında onarım ve restorasyonu yapılan camiinin, yapılı- şı sade olup, Osmanlı Mimari tarzı hakimdir.

Memi Dede Türbesi

Şehrin güney girişindeki yamaçta, Memi Dede Mescidi ile beraber yapılmış gibi Bitişik duran,üstü açık kümbettir.

Kitabesi olmayıp, M.639'da Halife Hz. Ömer zamanında yaptırılan türbede, Kumandan İyaz Bin Ganem'in ordusundaki şehitlerin yattığı nesilden nesile söylenip gelmektedir. On iki kenarlı bir pirizma şeklindeki yapının doğu tarafına, Memi Dede Mescidi kısmen dayanmış durumdadır. On iki genin doğuya bakan kısmında süslü bir pencere açılmıştır.

Bitlis'in karakteristik blok taşlarıyla inşa edilen eserin tepesinde bir süs bordürü, onun üzerindeki çıkıntılı yüzeye oyulmuş bir yazı bordürü,



bunun da üzerinde zengince profili saçak korniş, binayı çepeçevre dolaşacak şekilde işlenmiştir. İçi silindirik olup, binada mevcut mimari tezeyinat sade fakat olgun ve klasik Selçuklu zevkine uyan bir karakter gösterir.

Feyzullah Ensari (Alemdar Baba) Türbesi

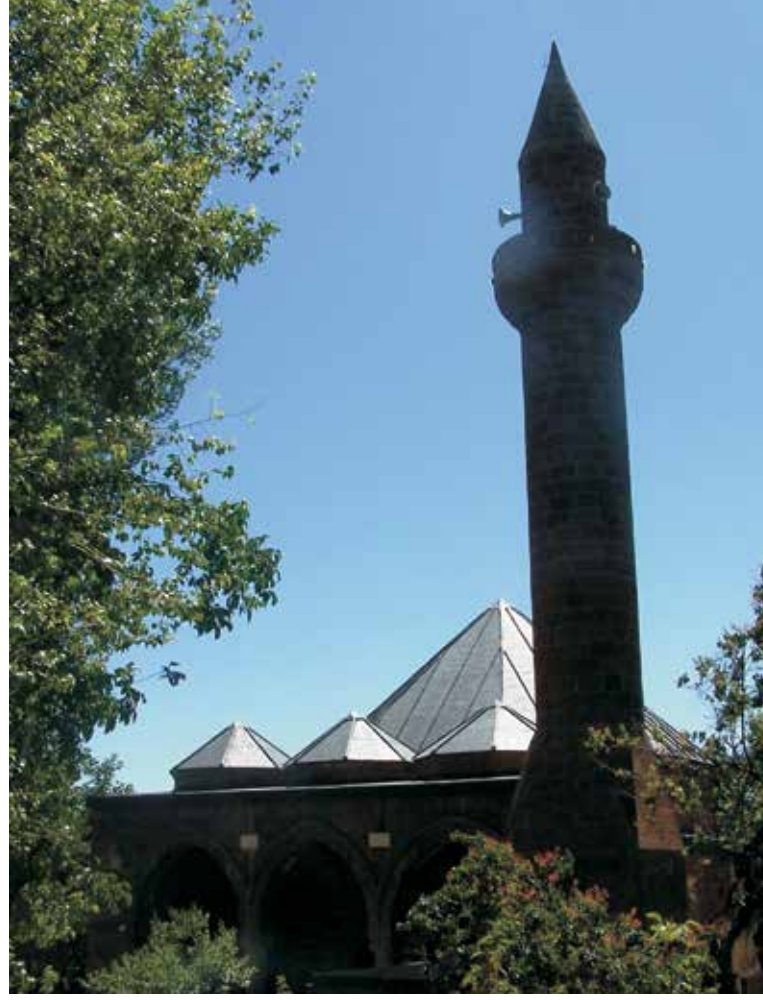
Alemdar Caminin alt katındadır. İstanbul’da meftun Eyyubi Ensari’nin küçük kardeşidir. Bu büyük zat da M.639 tarihinde Hz. Ömer zamanında Bitlis’in fethine memur edilen, İyaz İbni Ganem ordusunun Alemdarı olarak Bitlis’e gelerek şehit düşmüştür.

Gerçekten de bu tarih Eyyubi Ensari’nin yaşadığı tarihe isabet etmektedir. Halk dilinde Alemdar Baba olarak bilinen türbe, halk tarafından ziyaretgâh olarak sürekli ziyaret edilmektedir.

Abdurrahman Gazi Türbesi (Ahlat)

Eshab-ı Kiram’dan olan bu zat, İyaz Bin Ganem’in torunlarından. İslam ordusunun bayraktarlığını yaptığı ve bir savaş esnasında burada şehit düştüğü rivayet edilir. Tunus Mahallesinin şehir çıkışında bir tepe üzerinde bulunan türbenin onarımı Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılmıştır.

Türbe, yöre halkı ve civar yörelerden gelenler tarafından ziyaretgâh olarak sık sık ziyaret edilmektedir.



Ahlat Kümbetleri

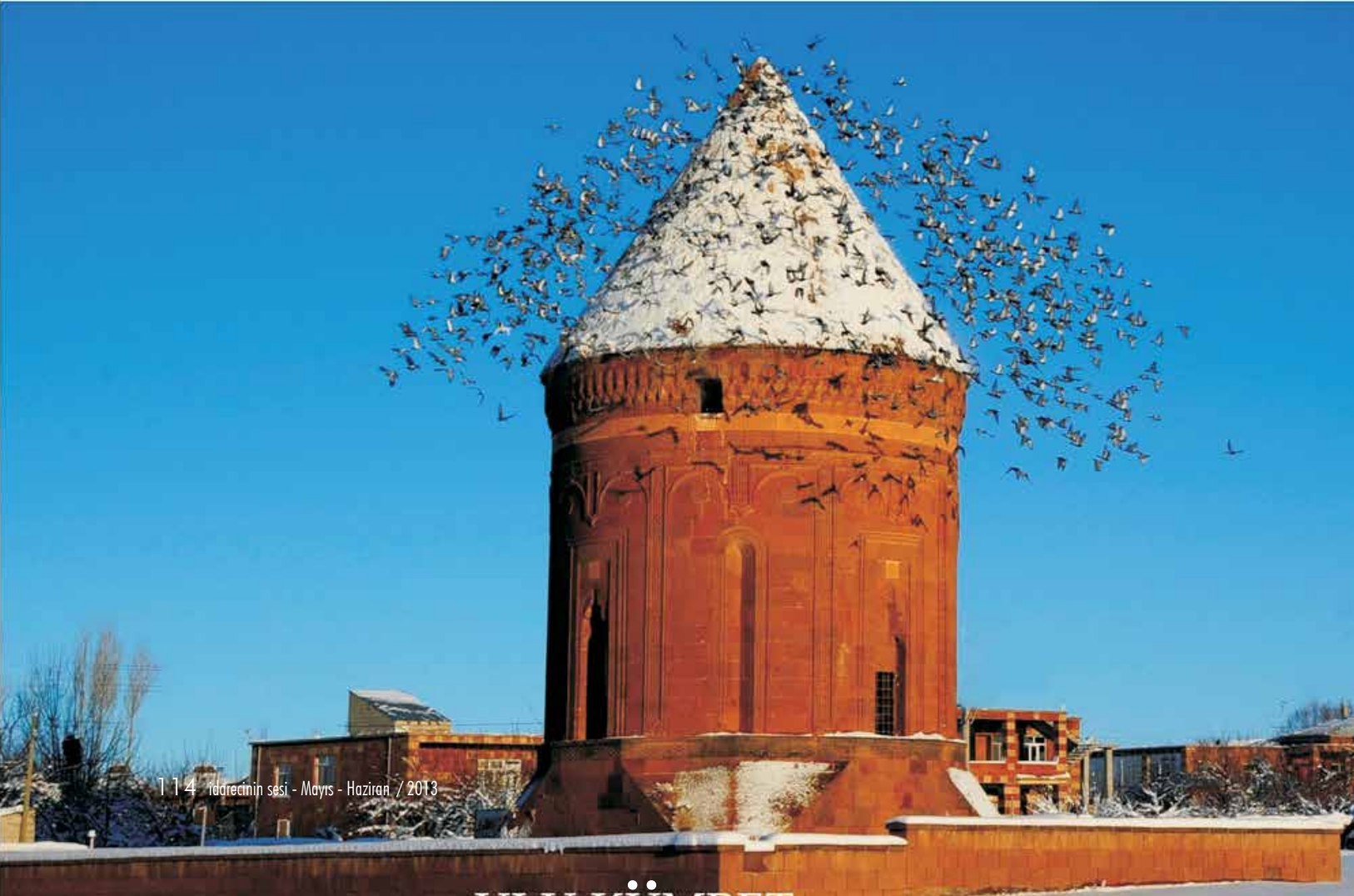
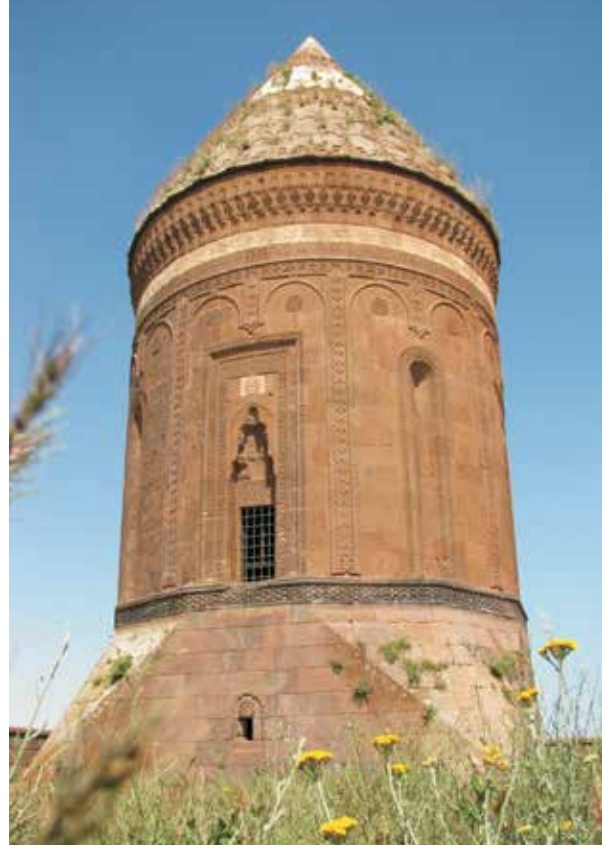
Ahlat İlçemizdeki kümbetler, klasik Selçuklu anıt mezarlarının en güzel örneklerini teşkil ederler. Mimari açıdan ince bir estetiği barındıran ve toplam 14 tane olan bu yapıtlar ilçenin çeşitli yerlerine dağılmıştır. Alt kat mumyalı cesetlerin bulunduğu mezar, üst kat mescit olarak kullanılmıştır.

Kümbetler bey ve bey soyundan gelenler için kullanılmıştır. Erzen Hatun Kümbeti Karakoyunlu döneminde yapılmış tek bayan kümbetidir.

Emir Bayındır Kümbeti (Ahlat)

İki Kubbe Mahallesinin batı yönünde, meydan mezarlığının kenarındadır. Kümbeti üst taraftan çepeçevre dolaşan kitabe; H. 886 yılı Ramazan Ayında ölen, Melik Bayındır Bey İbni Rüstem'in mezarı olduğu yazılıdır.

Gayet güzel yazılı ve uzun olan kitabe kuşağında Bayındır Bey'in unvanları ve hayat hikayesi vardır. Ahlat kümbetleri içinde en ilgi çekici kümbet olup, kare kaide üzerinden, sütunlar ve kemerlerle binaya doğru açılan silindirik gövdesi ve dışarı doğru taşan basık konik kûlahlı ile diğer kümbetlerden oldukça farklıdır.





Ahlat Selçuklu Mezarlığı

200 dönüm alana kurulan Selçuklu Mezarlığı, yalnızca Anadolu'nun değil, tüm İslam dünyasının en büyük mezarlığıdır. Mezar Taşları ait oldukları dönemdeki inançlar ve tarih açısından büyük ipuçları verir. Üç ana tip mezar taşı vardır;

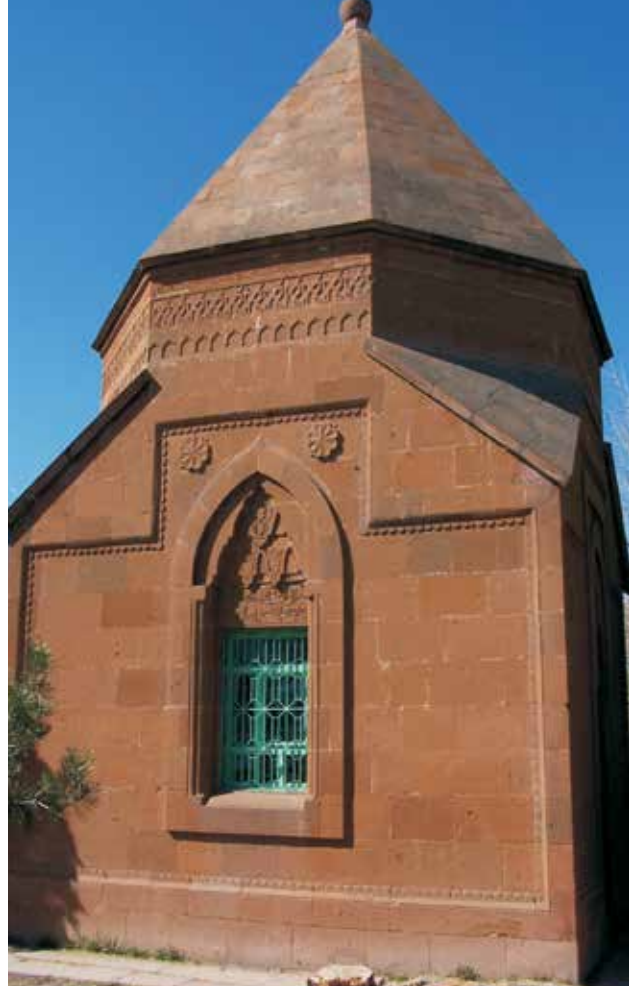
1-Şahideli Mezarlar: Orta Asya'da 7. yy.da görülen stilize insan heykellerinin İslami etkiyle değişime uğramış



örnekleridir. Üzerinde Şamanizm inanışının 12 Hayvanlı Türk Uygur Takviminin hayvanlarından örnekler yer alır.

2-Sanduka Mezarlar: Makamlar genelde bu mezar taşlarında görülür.

3-Kurgan (Oda) Mezarlar: Bunlar Orta Asya Türk Tümülüs mezarlarıdır. İçlerindeki cesetler genelde mumyalıdır. Zenginler ve beyler için yapılmıştır. Yaklaşık 12 tane tespit edilmiştir.





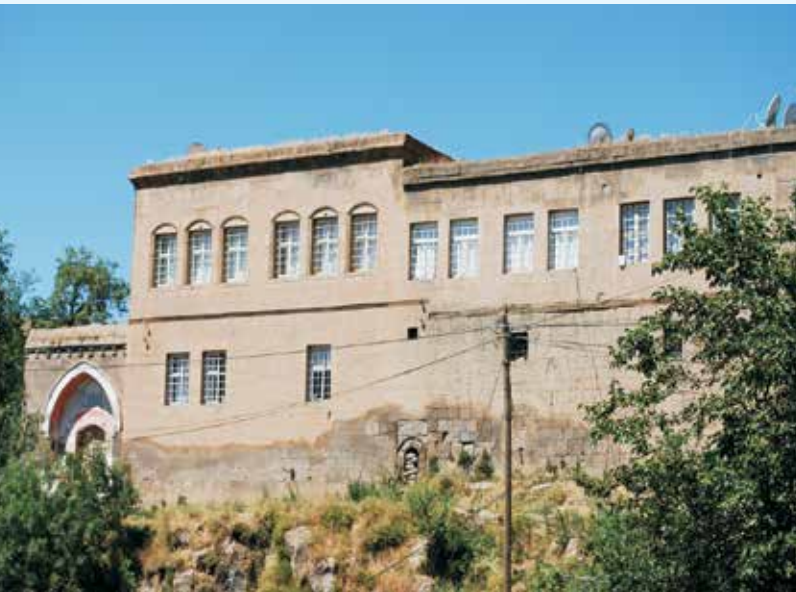
İhlasiye Medresesi

Döneminin en önde gelen bilim merkezlerinden (günümüz üniversiteleri) biri konumundadır. Kitabesine göre 1589 tarihinde Bitlis hanlarından 5. Şerefhan tarafından yaptırılmıştır. Mimari görünüş açısından klasik Selçuklu estetiğinin tüm özelliklerini taşıyan şaheser, dik-dörtgen planlı, düz damlı ve kubbesizdir. Ortada heybetli bir tamburu, dört köşesinde silindirik destek kuleleri

vardır. Ön cephesindeki süslü portali yapının en güzide bölümüdür. Zamanının değerli bilim ve sanat adamlarını bünyesinde yetiştiren bu şaheser, giriş dışında üç ana bölümden oluşmaktadır.

Bahçesindeki ziyaretgah olarak kullanılan Şerefhanogullarına ait Veli Şemsettin, I. Ziyaeddin Han, II.Şerefhan ve Üç Bacılar Türbeleri ile birlikte bir bütünlük arz etmektedir.

Bitlis Evleri



Genellikle yüksek bir duvarın sokaktan ayırdığı, dışa kapalı fakat o ölçüde içe doğru özgür ve özgün bir mimari anlayışı yansıtan Bitlis evleri ; düzgün kesme taştan, üzeri düz toprak damlı olarak inşa edilmişlerdir.

Dıştan donuk bir görünüş arz eden bu konutlar, aslında içeri girildiğinde taş döşemeli avluları ve çeşitli meyve ağaçlarının, çiçeklerin süslediği yeşil bahçeleriyle insana açılan ferah bir dünyanın kapıları gibidir.





El Aman Hanı

Bitlis – Tatvan Karayolunun 13. km.sinde, 10.000m² arazi üzerinde yer almaktadır.

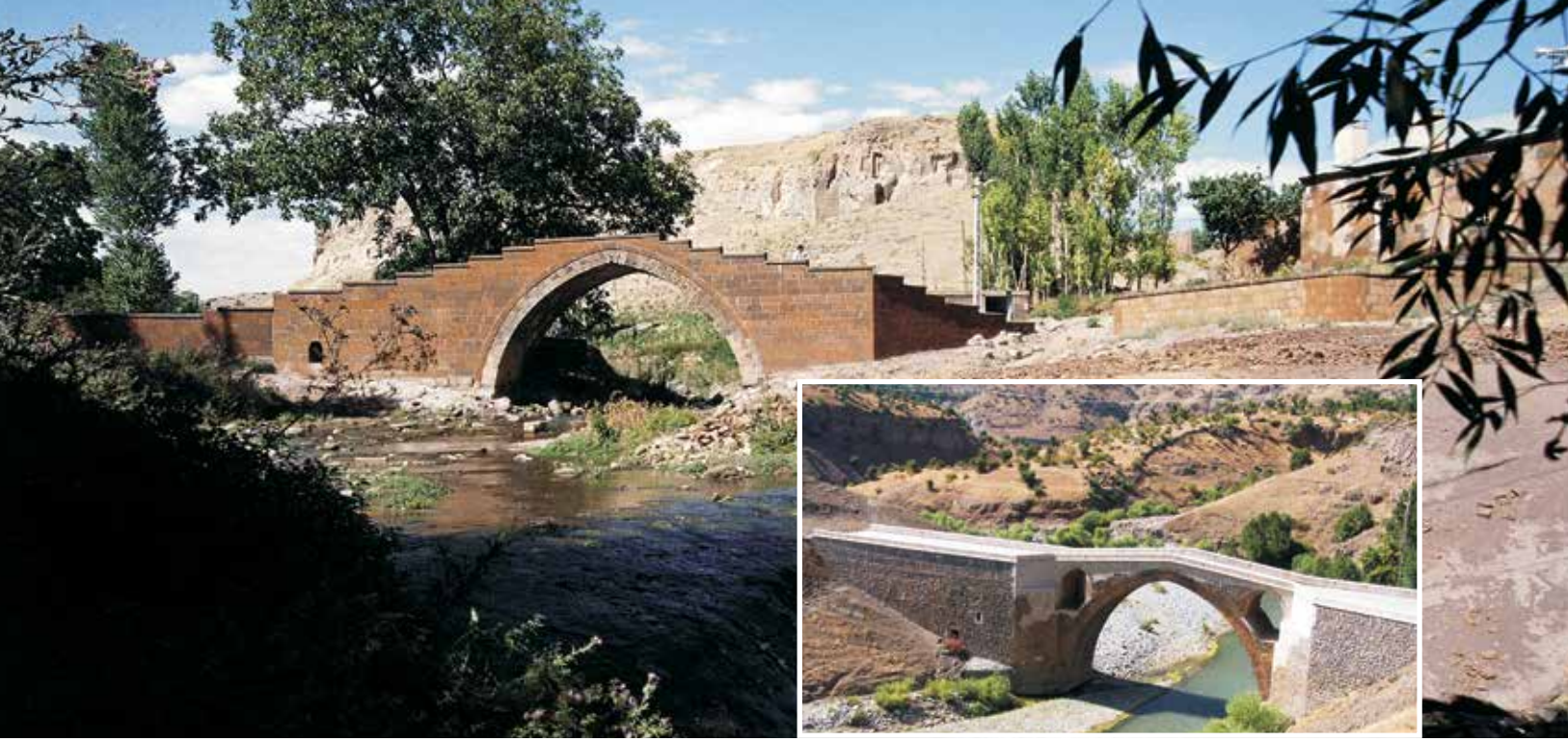
Anadolu'nun en büyük kervansaraylarındandır. H.1571 – 1572 yıllarında Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa tarafından yaptırılmıştır. El Aman Hanı; Kervan Yolu, Hac Yolu ve İpek Yolları güzergâhlarının kesişme noktalarında yer alır. Kervanların güvenliklerini ve ihtiyaçlarını sağlamak açısından önemli bir yere sahiptir. Bu özellikleri ile stratejik bir önem arz eder. Günümüze yıkık ve harap halde ulaşan yapı, 2007-2009 tarihleri arasında Vakıflar Bölge Müdürlüğüne restore edilerek görkemli görüntüsüne kavuşturulmuştur. Beş ana bölümden oluşmaktadır:

- Avlu Bölümü
- Hamam Bölümü
- Koridor ve Hizmet Bölümü
- Batı Ahır Bölümü
- Kuzey Ahır Bölümü
- Yatakhane (10 oda)
- Çoban Odası (2 adet)
- Mescid
- Gözetleme Yeri

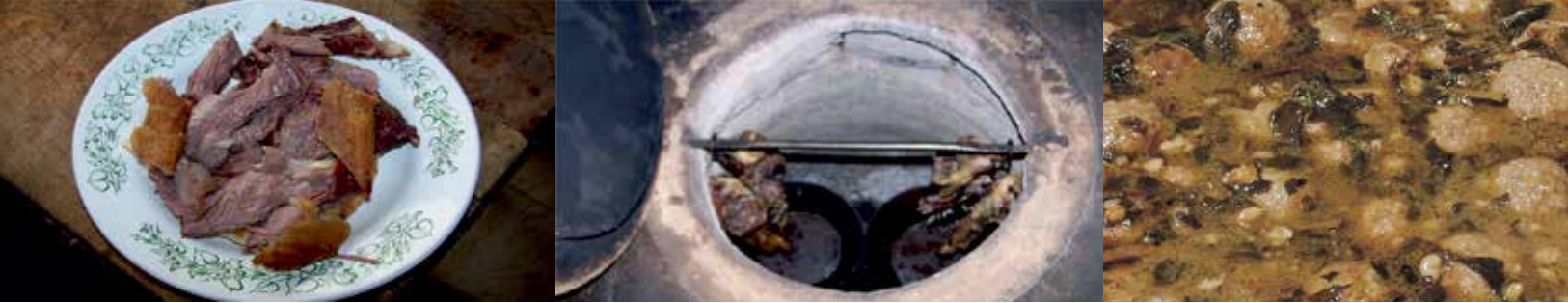


Köprüler

Merkez Kasrik Köprüsü (Hasan'a Not: altında fotoğraf var)



Yemek Kültürü



Bitlis, yemek kültürünün çok zengin olduğu bir ilimizdir. Yemekleri ağır, masraflı ve zahmetlidir. Özellikle maddi bakımdan, aşırı bir yük getirmektedir. İçli köfte, halise, lahana dolması, katıklı dolma, keşkek, çorti aşısı, çorti köftesi, klorik(sulu köfte), gari aşısı, turşu aşısı, yoğurtlu parpar, pişrük, kabak boranisi zengin Bitlis ev yemeklerini bazılarıdır. Bitlis ile özdeşleşmiş en özel yemek ise; özel tandırda yakılan çalılıarın kor haline gelmesinden sonra tandırın dibine su kazanlarının konularak gövde halinde küçükbaş hayvan (erkek keçi) etlerinin kancalarla tandıra sarkıtılıp tandırın ağzının kapatılıp çamurla kapak kenarlarının Sıvanmasından sonra kazanda kaynayan suyun buharı ve tandırın ısı-sıyla pişirilen BÜRYAN'dır.

Bitlis; Türkiye'de sıcak etin yenildiği tek vilayettir. Etin; mezbahadan çıkmasıyla tüketilmesi, çok kısa bir süre içinde yapılır. Mezbahadan kasaplara getirilen et, soğumadan evvel satılır. Şayet soğumuş veya bir gün üzerinden geçmiş ise bu ete rağbet edilmez. Kesinlikle soğuk hava depolarında bekletilmiş et, halk tarafından alınmaz. Etler sabahleyin gelir, gün içinde tüketilir. Tüketilen et; genelde teke, koyun, sığır ve kısmen de kuzudur.



Adilcevaz Cevizi – Hizan Fındığı

Tanelerinin büyüklüğü, doyumsuz lezzeti ile Adilcevaz Cevizi, ünü ülkeye yayılmış, uğruna her yıl hasat mevsiminde şenlikler düzenlenen bir yiyeceğimizdir. Ayrıca Hizan İlçemizde yetişen fındık leziz yöresel ürünlerimizdendir.

Bitlis Balı

Bitlis, Türkiye’ de en çok bal üreten iller arasındadır. Coğrafi konumu itibarıyla dağlık ve yayla olması, temiz tabiatı ve çok çeşitli kır çiçekleriyle Bitlis ve yöresi, arıcılık için çok müsait bir konumdadır. Altın sarısı, saf, katkısız Bitlis balı; besleyici, yiyene şifa dağıtan nitelikte olup, misafirlere en güzel ikram, dostlara en güzel Bitlis armağanıdır.



Bitlis'te Beş Minare

Rus işgali sırasında Bitlis, bir harabe şehir görüntüsü alır. Düşmanın çekilmesinden sonra savaş esnasında Bitlis’ ten kaçan bir baba ve oğul, Bitlis’e dönmek üzere yola çıkarak şehre hakim konumdaki Dideban Dağı eteğine varırlar. Baba, şehirde canlı kalıp kalmadığını öğrenmek için oğlunu şehre gönderir.

Bir süre sonra oğul geri döner ve uzaktan babasına şöyle seslenir : “ Şehirde yaşama dair hiçbir iz yok; sadece beş tane minare ayakta kalmış.” Bunu duyan baba yıkılır ,diz çöker ve şöyle bir ağıt yakarak oğlunu yanına çağırır.

“Bitlis’te beş minare, beri gel oğlan beri gel.

Yüreğim dolu yare, beri gel oğlan beri gel.”

Bu ağıt zamanla türkü ve manilere konu olarak günümüze kadar gelir.



A group of men in traditional Bitlis folk costumes, consisting of dark blue jackets, red trousers, and black headscarves, are performing a dance in a line on a grassy field. In the background is a large, historic stone building with multiple conical roofs and arched windows, likely a fortress or a significant historical structure. The scene is set outdoors under a clear blue sky.

Ağır gövenk, Nevalbıdare, Botane, Tanzara, Deriko,
Nevalbıdare, Halkušta, Garzene, Peydo, Zeyno, Zeybek,
Üç ayak, Keçkeçike, Aşıрма, Gazali, Tiringo, Gevaşi,
Meyroki, Koçeri, Delilo, Meyroke, Dello, Sippe, Dokuzlu,
Papori, Teşi, Temurağa, Değirmenci, Melefane, Pericvan

Yöredeki yaygın el sanatları faaliyetleri; Ahlat ve Adilcevaz İlçelerinde bastonculuk, harik (yöresel ayakkabı), toprak ürünleri, taş işçiliği, dokumacılık, sıcak demir işlemeciliği, oya-nakış işleri vs. olarak sıralanabilir.





Oktay SUBAŞI
Öğretim Görevlisi

Narin Kanatlar

Kanatlarında dünyanın en güzel renkleri ve desenleri ile çiçekten çiçeğe bir yaşam;

Kelebekler

Değişerek Güzelleşmek

İlkbahara erişen her yerde güzele doğru bir değişim başlar. Tabiat canlanır. Sadece çiçekler açmaz, onlarla birlikte bir çok canlı kış uykusundan uyanır, tüm güzellikleri kelebekler de uçmaya, kırları, ormanları renkleriyle, desenleriyle, zarafetleriyle süslemeye başlar

Değişe değişe güzelleşmeyi ifade eder kelebekler, yumurtadan tırtıla, tırtıldan kozaya, koza içinde pupaya, pupadan kelebeğe giden bir yoldan geçer, dönüştükçe güzelleşir. Kozadaki dönüşüm mucizevidir. En güzele dönüştüğünde, kelebek olduğunda, kozadan ayrılır, kanatlarında dünyanın en güzel renkleri ve desenleri ile en az kendisi kadar güzel olan çiçeklere uçar.

Büyüleyici renkleri ve kanat desenleriyle çiçeklere uçarken kısa süren yaşamlarına sığdırdıkları güzelliklerle dolu bir dünyayı özgürce çiçekten çiçeğe uçarak taşıyıp, nasıl yaşanılabileceğini de en güzel şekilde anlatmış olurlar.

Onlar dünyamızın ve canlılar aleminin en güzel, en zarif, en estetik varlıklarından biridir. Kırlarda, dağlarda, bazen yanı başımızda, parklarda, bahçelerde karşılaştığımız belleğimizde kelebek olarak sakladığımız bu gö-

rüntülerinden birini kağıda çizmemizi isteseler yaptığımız çizim acaba kelebek türlerinden herhangi birine renkleriyle, kanat desenleriyle benzer mi ?, veya karşılaştığımız kelebekleri örneğin kuşları serçe, karga, leylek, martı şeklinde isimleriyle bildiğimiz gibi bilir miyiz, Alıç keleşbeği(Aporia crataegi), Diken keleşbeği (Vanessa cardui), Benekli bakır keleşbeği(Lycaena phlaeas), Alevli ateş keleşbeği(Lycaena ochimus), Çok gözlü mavi(Polyommatus icarus) gibi isimlerle onları tanımakta mıyız.

İsimlerini bazen mitolojik bir kahramandan, bazen beslenmeyi sevdiği bitkiden, bazen kanat renk ve deseninden, bazen yaşadığı bölge veya şehirden, bazen keşfeden bilim adamından alan dikkat çekici güzellikte isimleri olan kelebekleri çoğumuz isimleriyle bilmeyiz, onlar bizler için hep kelebeektir.

Türkiyenin kelebekleri

Ülkemizin göç yolları üzerinde olması kısa mesafelerde değişik iklim koşullarının bulunması Anadolu'nun farklı yörelerindeki yaşam alanlarının gösterdiği çeşitlilik çok sayıda bitki ve hayvan türünün yaşamasına imkan tanımaktadır. Güneyin Akdeniz makileri, kuzeyin nemli ormanları, İç Anadolu'nun, Kuzeydoğu Anadolu'nun yeşil meraları, Doğu Anadolu'nun kayalık dağ yamaç-

ları, Avrupa, Asya, Ortadoğu ve çok az olmakla beraber Afrika'ya özgü çok sayıda türün yaşamasına olanak sağlamaktadır. Bu özellikler nedeniyle tür çeşitliliği açısından Avrupa'nın en zengin ülkesi olduğumuz görülür. Bu türlerin bazıları endemiktir, sadece Türkiye'de yaşamaktadır. Dünyada kelebek açısından en zengin bölge ise Güney Amerika'dır. Güneydoğu Asya ve Endonezya adaları da kelebek türleri açısından oldukça zengindir.

Türkiye'de en fazla kelebek ise Orta ve Doğu Anadolu'daki tahrip olmamış doğal alanlarda, deniz seviyesiyle orta yükseklikteki 3000 mt. kadar su bulunan dağlık kesimlerde yaşamaktadır. Özellikle Kaçkar Dağları, Çoruh Vadisi, Vangölü Havzası, Fethiye Kelebekler Vadisi, Niğde Aladağlar ve Antalya bölgesi tür çeşitliliği açısından en zengin bölgelerimizdir.

Ülkemiz çok sayıda endemik kelebek türüne de ev sahipliği yapmaktadır. Çokgözlü anadolu beyazı (Polyommatus menalcas), Halikarnas esmeri (Maniola halicarnassus), Anadolu çok gözlüsü (Plebeius hyacinthus) Koçak'ın esmer perisi (Hyponephele kocaki) gibi kelebek türleri sadece Anadolu'da yaşayan endemik türlerdendir. Avrupa'da nesli ciddi şekilde azalan bazı türler ise Türkiye'de bölgesel olarak iyi korunan bazı sahalarda nispeten daha rahat görülebilmektedir. Bunlara Apollo (Parnassius apollo), Yalancı apollo (Archon apollinus), Karagözlü mavi kelebek (Glaucopsyche alexis), Himalaya mavi kelebeği (Pseudophilotes vicrama), Ba-

vius (Pseudophilotes bavius) örnek olarak gösterilebilir. Bunların dışında Çokgözlü hazer mavisi (Polyommatus caeruleus), Sibirya perisi (Triphysa phryne) türlerine neredeyse rastlanmazken, Trakya ve çevresinde yaşayan Turuncu süslü doğu kelebeği (Anthocharis damone), Kara mavi (Scolitantides orion), Orman güzelesmeri (Erebia medusa) gibi türlere de artık nadiren rastlanmaktadır.

Doğunun Kelebekleri

Ülkemizde kelebeklerin en yoğun ve tür olarak en fazla yaşadığı bölgelerin başında Doğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. Üstelik bu türlerin bir bölümü endemiktir, sadece Doğu Anadolu Bölgesinde yaşamaktadır. Doğu Anadolu bölgesinin farklı iklim özelliklerine sahip coğrafyalarla komşulukları, Karadeniz'in bol yağışlı, Kafkasya'nın soğuk ve dağlık, Orta Anadolu'nun bozkır, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin sıcak iklimlerinin kesiştiği bir noktada yer alması, kelebekler için çok uygun yaşam alanlarının oluşmasını sağlamıştır. Yüksek dağlar, sulak alanlar, çayır ve meralar, zengin bitki örtüsü, zirai ilaçlamanın diğer bölgelere nazaran daha az yapılması, bozulmamış doğa gerek popülasyon, gerekse tür çeşitliliği konusunda diğer bölgelere nazaran daha zengin olmasının başlıca sebepleri arasındadır. Kelebeklerin Türkçe ve Latince isimlerine bakıldığında Doğu Anadolu Bölgesinin kelebek zenginliğini anlamak mümkündür, Aşağıda yer alan tür isimleri bu konuda fikir vermeye yeterlidir.



<i>Spialia phlomidis</i>	Acem zıpzıpı
<i>Pseudochazara schakuhensis</i>	İran yalancı cadısı
<i>Melanargia russiae</i>	Rus melikesi
<i>Erebia iranica</i>	Acem güzelesmeri
<i>Erebia graucasica</i>	Kafkas güzelesmeri
<i>Hyponephele cadusia</i>	İran esmer perisi
<i>Hyponephele urartua</i>	Urartu esmer perisi
<i>Hyponephele wagneri</i>	Ağrı esmer perisi
<i>Maniola telmessia</i>	Doğu çayır esmeri
<i>Triphysa phryne</i>	Sibirya perisi
<i>Coenonympha symphita</i>	Kafkasya zıpzıp perisi
<i>Coenonympha leander</i>	Rus zıpzıp perisi
<i>Coenonympha saadi</i>	İran zıpzıp perisi
<i>Lassiommata menava</i>	Türkistan esmer boncuğu
<i>Brenthis mofidii</i>	İran brentisi
<i>Melitaea persea</i>	İranlı iparhan
<i>Melitaea arduinna</i>	Türkistanlı iparhan
<i>Polyommatus phyllis</i>	Çokgözlü İran mavis
<i>Polyommatus aserbeidschanus</i>	Azeri çokgözlüsü
<i>Polyommatus dama</i>	Mezopotamya çokgözlüsü
<i>Polyommatus kurdistanicus</i>	Çokgözlü Van esmeri
<i>Polyommatus dezinus</i>	Çokgözlü Hakkari çillisi
<i>Polyommatus ciloicus</i>	Çokgözlü Cilo mavis
<i>Polyommatus coelestinus</i>	Çokgözlü Rus mavis
<i>Plebeius eurypilus</i>	Doğulu esmergöz
<i>Plebeius morgianus</i>	İran çokgözlüsü
<i>Plebeius alcedo</i>	Acem çokgözlüsü
<i>Turanana cytis</i>	İranlı Turan mavis
<i>Satyrrium marcidum</i>	İranlı sevbeni
<i>Callophrys suaveola</i>	Türkistan zümrütü
<i>Lycaena phoenicurus</i>	İran bakırı
<i>Lycaena euphratica</i>	Fırat bakırı
<i>Lycaena lampon</i>	İran ateşi
<i>Colotis fausta</i>	Mezopotamya kolotisi
<i>Euchloe penia</i>	Doğu elfinstonyası
<i>Colias alfajariensis</i>	Türkistan azameti
<i>Colias caucasica</i>	Kafkasya azameti
<i>Colias chlorocoma</i>	Azeri azamet
<i>Colias erate</i>	Doğulu azamet
<i>Leptidea duponcheli</i>	Doğulu narin orman beyazı
<i>Parnassius nordmanni</i>	Kafkas apollo
<i>Zerynthia caucasica</i>	Kafkas fisto keleş



Doğu Anadolu Bölgesinde uçan türler sadece yukarıda yer alan türlerden ibaret değildir, bu listede yer almayıp ta yine sadece Doğu Anadolu Bölgesinde görülen fakat isimleri yukarıda yer aldığı gibi Doğu Anadolu Bölgesi ni çağrıştırmayan çok sayıda tür uçmaktadır. Yukarıda isimleri yer alan kelebeklerin bir bölümü Doğu Anadolu Bölgesi dışındaki bölgelerde de görülmektedir, fakat Doğu Anadolu Bölgesi popülasyon açısından daha zengindir. Ülkemizde uçan türlerin 400 civarında olduğu ve sadece Van ilinde uçan türlerin 200 civarında olduğu düşünülürse bu durum Doğu Anadolu'nun kelebek türleri açısından zenginliğini anlatmaya yeterlidir.

Bu durumun tarihsel bir gerçeklik olduğunu Evliya Çelebinin seyahatnamesinden de anlamak mümkündür, Evliya Çelebi Seyahatnamede Bitlis'e geldiğinde gördüğü kelebek ve kuş bolluğunu kendine has üslubuyla anlatmaktadır.

Kelebekler Tehdit Altında

Kelebekler bozulmamış doğanın, temiz çevrenin göstergelerinden biridir; son yıllarda sadece Türkiye'de değil dünyanın her yerinde tehdit altındadırlar. Tüm yaşam evreleri boyunca pek çok doğal düşmanın tehdidi altında bulunurlar. Ancak bunların dışında kelebeklerin en büyük düşmanı doğayı hızla kirletip yok eden insandır.

Diğer canlılara oranla çok daha hassas ve narin olan kelebekler doğal dengenin bozulmasından en fazla etkilenen canlılardan biridir. doğal yaşam alanlarının daralması popülasyonlarının azalmasına ve nesillerinin yok olmasına neden olmaktadır.

Sadece bozulan çevre koşulları değil bazı nadir ve gösterişli kelebek türlerinin ticari amaçlarla koleksiyonere satılmak için toplanması, bilimsel amaçlarla yurt dışına çıkarılması, bunları önleyecek yasal tedbirlerin olmaması bazı türlerin özellikle Apollo (Parnassus apollo, Van denizi güzeli (Cimeliidae axia theresiae) gibi tür-





lerin azalmasına ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Bu konuda yasal önleyici düzenlemeler gerekmektedir. Avrupa'nın birçok ülkesinde keleklerin yurt dışına çıkarılması yasaklanmış. Milli parklardan bilimsel amaçlar dışında toplanması yasal olarak engellenmiştir.

Uluslar arası nesli tükenmekte olan türlerin ticaret konvansiyonu (CITES) Apollon (*Parnassius apollo*), kelebeğini koruma altına almasına rağmen türün nesli tehdit altındadır. Ayrıca 9 Ocak 1984 tarih ve 84/7601 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi gereğince çok sayıda nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan kelek türü koruma altına alınmıştır. Listede yer alan keleklerin önemli bir kısmı ülkemizde uçmaya devam etmektedir.

Kelebek Gözlemciliği

Kelebek gözlemciliği son yıllarda kuş gözlemciliği gibi oldukça ilgi duyulan bir hobi haline gelmiştir. Bu ilgi henüz istenilen seviyede değildir, fakat gelişmeler umut vericidir. Son yıllarda büyük eksikliği bulunan ve tür teşhisinde gözlemcilerin yaşadıkları sorunları çözmeye yardımcı olan çeşitli Türkçe kitaplar yayınlanmıştır. Prof. Dr. Ahmet Baytaş'ın NTV yayınlarından çıkan Türkiye'nin Kelekleri ve yine Dr. Ahmet Baytaş ve Dr. Evrim Karacetin tarafından hazırlanan ve Doğa Derneği tarafından yayınlanan Türkiye'nin Kelebek Rehberi kitapları Türkiye'de uçan kelek türleri hakkında önemli bir kaynak olmuştur. Ayrıca internetin sağladığı olanaklar kelekleri gözlemek ve tanımak isteyen çok sayıda gözlemcinin bir araya gelmesini sağlamış, www.cesa-tr.org, www.kelebek-turk.com, www.trakel.org, www.adamer-kelebek.org web siteleri türlerin teşhisi, uçuş zamanları, görülebilecekleri bölgeler gibi ihtiyaç duyulan bilgileri sağlamada önemli işlevler görmeye başlamıştır. Göz-

lemci sayısının artması, zaman zaman bir araya gelerek kelekler konusunda bilginin paylaşılması, farklı şehirlerden gözlemcilerin topluluğa katılması, kelek türleri hakkında sahip olunan bilgiyi daha da arttırmıştır. Zengin kelek faunasıyla Türkiye giderek sayıları artan yerli ve yabancı kelek gözlemcileri, doğa fotoğrafçıları, entomologlar, lepidopteristler için Avrupa'nın önemli gözlem alanlarından biri olmuştur.

Türkiye'nin her bölgesinde rastlanabilen kelekleri yoğun ve farklı türleri ile bir arada görmek için onların sevdikleri yaşam alanlarında olmak gerekir. Bu anlamda Kaçkar Dağları, Barhal Deresi birer kelek cennetidir. Kelekleri ile en meşhur bölge ise kuşkusuz Fethiye'deki kelekler vadisidir. Yaklaşık 85 tür gündüz ve gece kelebeğine ev sahipliği yapan vadinin en popüler kelebeği temmuz ve ağustos aylarında uçan Kaplan kelebeğidir (*Euplagia quandripunctaria*). Çoruh vadisi ve özellikle bu vadideki Kân Deresi kelek popülasyonu açısından zengindir. Doğu Karadeniz Dağları, Gediz Deltası, Antalya Bölgesi, Niğde Aladağlar, Vangölü Havzası ve Tatvan Nemrut Dağı kalderası önemli gözlem alanlarıdır.

Dünyanın Zarif Süsleri

Kelekler dünyamızın zarif, estetik varlıklarıdır, onlar bir yerde yaşıyorlarsa o doğal çevre temiz ve güzeldir. Kelekleri çok seven onlara hayran olan Buda bu hayranlığını "hayata dair sizlerden yani kitaplardan öğrendiklerimden çok daha fazla şey öğrendim." sözleriyle dile getirmiştir.

Kelekleri daha yakından gözlemlemeye başladıktan sonra, renk ve kanat desenleriyle birbirlerine benzemediklerini, mevsimlerin değişmesiyle birlikte bazı türlerin uçuşunun sona erdiğini, bitki ve çiçeklerle birlikte uçan türlerin de, iklime, bölgeye, bitki çeşitliliğine, yüksekliğe göre değiştiğini, Osmanlı ateşi (*Lycaena otomana*), Anadolu melikesi (*Melanargia Larissa*), Dağ ateş kelebeği (*Lycaena thetis*), İspanyol kraliçesi (*Issoria lathonia*) gibi isimleriyle onları ayırt etmeye, tanımaya başladığınızı, hangi çiçeklerde hangi türleri görebileceğinizi, güzele doğru değişimleriyle zariflikleriyle, narinlikleriyle, kısa süren yaşam süreleri içinde büyüleyici güzellikte bir dünya hakkında bize çok şey öğrettiklerini göreceksiniz.

**Keleklerin Türkçe isimleri Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı Profesör Dr. Ahmet Ömer Koçak – Yrd.Doç. Dr.Muhabbet Kemal Koçak'ın' listesinden alınmıştır.

İdris-i Bitlisî'nin

Hayatı ve Şahsiyeti

Yrd. Doç. Dr. Rahmi TEKİN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

XV. yüzyılın sonları XVI. yüzyılın başlarında Doğu Anadolu'da yetişen ünlü bilginlerden biri de İdris-i Bitlisî'dir. Molla veya Mevlâna lakabıyla da tanınan İdris-i Bitlisî, Osmanlı toplumunda öne çıkan iki yönüyle tanınmaktadır; Birincisi, Osmanlı Devleti'nin ilk sekiz padişahını anlatan Farsça Heşt Behişt eseriyle tarihçi olarak, ikincisi, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun Osmanlı Devleti'ne katılmasında gösterdiği siyasî dehasıyla iyi bir diplomat olarak bilinmektedir.

*Söz konusu bu makale, 2009 yılında Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 40. Sayıda yayınlanmıştır.

** Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Doğu Anadolu, XVI. yüzyılın başlarında Molla İdris'in ve XVI. yüzyılın ikinci yarısında Van Beylerbeyi Köse

Hüsrev Paşa'nın faaliyetlerinin sonucu olarak, Sünnî Osmanlı Devleti hâkimiyetini kabullenmiş ve dolayısıyla Şî'î Safevî Devleti'nin politika ve telkinlerini reddetmiştir.

Molla İdris'in ne zaman doğduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bazı bilgilerden hareketle 1450-1455 yıllarında doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalarda 861/1457 yılında doğduğu ileri sürülmektedir.

Molla İdris'in, Bitlis'in soylu ve aydın ailelerin birinden geldiği belirtilmektedir. Babası Mevlânâ Hüsameddin-i Bitlisî, Şeyh Ammar bin Yasir'in tarikatına mensup bir suftur. Şeref-Han, Şeref-nâme adlı eserinde İdris-i Bitlisî'den bahsederken, onu fazilet ve irfan sahibi, ilmiyle âmil bilginlerden ve Allah'ı hakkıyla bilen mutasavvıflardan biri olarak tanımlamaktadır. Söz konusu eserde riyazet ve nefsiyle yaptığı



İDRİSİ BITLİSİ

mücadelelerle seyr ü sülûkta kemâl derecesine erdiği ve tasavvuf hakkında bir kitap yazdığı da kaydedilmektedir.

İdris-i Bitlisî'nin tahsili ve hocaları hakkında kaynaklarda geniş bilgi bulunmamaktadır. Ancak Bursalı Mehmet Tahir, İdris-i Bitlisî'nin tahsilini babasından ve zamanının fazilet sahibi kimselerinden tamamladığını bildirmektedir.



Önceleri Ak Koyunlu Devleti'nde Uzun Hasan'ın oğlu Yakub Bey'in sarayında münşi (saray kâtibi) iken, II. Bayezid'e 890/1485'de yazdığı bir zafer Tebriknâmesi'nden dolayı, II. Bayezid'in dikkat ve takdirini kazanmıştı. Ak Koyunlu Devleti'nin yıkılması ve Şî'î Safevî Devleti'nin kurulmasından sonra, Safevî Devleti'nin tutumundan hoşlanmayan Molla İdris, II. Bayezid'in kendisini İstanbul'a davetini memnuniyetle kabul etmiştir. Böylece 907/1501 yılında Osmanlı Devleti'nin himayesine girmiş olur. Şah İsmail'in ısrarlı davetini ise nazikâne bir şekilde reddetmiştir.

Osmanlı Devleti hizmetine giren İdris-i Bitlisî'ye, II. Bayezid bir tarih kitabı yazmasını emreder. Bunun üzerine Molla İdris, Heşt Behişt adlı meşhur eserini yazarak II. Bayezid'e takdim eder. Fakat sarayda onu çekemeyenlerin iğfali ile takdir edilmez ve hak ettiği ödeme kendisine yapılmaz. Bunun üzerine hacca gitmek için izin ister. İzin hemen verilmaz. Ancak Ali Paşa'nın ölümünden sonra kendisine hacca gütmek üzere izin verilir. Hacca giden İdris-i Bitlisî artık İstanbul'a geri dönmek istemez. II. Bayezid'in vefatı ve Yavuz Sultan Selim'in Osmanlı tahtına geçmesinden sonra Molla İdris'in tekrar İstanbul'a dönmesi istenir ve kendisine resmi davetiye ile beraber bir miktar da para gönderilir. Bunun üzerine Molla İdris tahmini olarak 1512'de İstanbul'a tekrar döner. İstanbul'da iyi karşılanan İdris-i Bitlisî Yavuz Sultan Selim'in has nedimleri arasına dahil olur.

İstanbul'da bulunduğu süre içinde eser telif etmesi yanında, padişahın Doğu siyaseti konusunda da danışmanlık görevini üstlenir. İşte bu dönemden sonra İdris-i Bitlisî Osmanlı Devleti'nin Doğu ve Güney Doğu Anadolu siyasetinde aktif bir rol oynamaya başlar. Yavuz Selim'in 1514 Çaldıran Savaşı'na bizzat katılır. Padişahla birlikte Tebriz'e kadar gider. Bundan sonra İdris-i Bitlisî, bölgedeki Kürt beyleri ve Safevî Devleti hakkında padişaha bilgi veren uzman bir danışman olarak görülmektedir.

Çaldıran Zaferi'nden sonra padişah tarafından Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da bulunan mahallî beyliklerin, Osmanlı Devleti'ne itaatlerini sağlamakla görevlendirilmiştir. Bundan böyle Molla İdris, Yavuz Sultan Selim ile mahallî emirler arasında siyasî diplomasi başlatır. Başardığı her işten dolayı padişah tarafından takdir edilen Molla İdris, bütün siyasî dehasını kullanarak daha başarılı işlere imza atmıştır. İdris-i Bitlisî'nin bu gayretlerinin neticesi olarak, yirmi altı mahallî emirlik Osmanlı Devleti hakimiyetine girmiştir.

Molla İdris'in bölgedeki bu etkinliği Yavuz Selim tarafından takdir edilmesinin yanı sıra, kendisine birçok hediyeler verilmesine ve araziler bağışlanmasına önayak olmuştur. Öyle anlaşıyor ki, kendisine Bitlis ve civarında bağışlanan gayr-i menkulleri, yine memleketi Bitlis'te yaptırdığı ve kendi adıyla anılacak olan medreseye bağışlamıştır.

Kaynaklar İdris-i Bitlisî'nin vefatı hakkında muhtelif tarihler vermektedir. Şeref-Hân ve Hoca Sadeddin

Efendi'nin verdiği bilgiye göre, Yavuz Sultan Selim'in vefatından iki ay sonra, 7 Zî'l-hicce 926 / 18 Kasım 1520'de İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı ise İstanbul'da Eyüp semtinde kendi adı ile anılan İdris Köşkü denilen yerde bulunmaktadır.

İlk umumî Osmanlı tarihini yazan İdris-i Bitlisî, yaşadığı dönemin rabbette olan tüm ilim dallarıyla uğraşmış, hatta bu alanlarda telifâtta bulunmuştur. Bununla beraber onun özellikle tarihçiliği ön plana çıkmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda büyük bir tarihçi olarak tanınmıştır. İdris-i Bitlisî'den bahseden tarihî kaynaklar onu ümerâ-i erkândan ve müverrihîn-i izâmından biri olarak tarif ederler.

İdris-i Bitlisî'nin çağdaşı Koca Nişancı Celâl-zâde Mustafa'nın onun hakkındaki şu övgü dolu ifadeleri gerçekten kayda değerdir: ...bir efâdilu'l-alem-i nâs ki, dâkayık-dân u hakâyık-şinas tab'-ı güzîn ile al-lâme-i asr u zaman ve fıkri-i metin u nâzenîn ile feridu'd-dehr ve nâdir-i deverân, zât-ı hamîdü's-sıfatları şerâyif-i 'amal-i sâlihât ile azizü'n-nefis umde-i erbâb-ı ifrân zübde-i ashâb-ı takdis, ism-i saadet-i resimleri Mevlânâ İdris idi... Celâl-zâde Mustafa'nın bu ve buna benzer ifadelerinden, Molla İdris'in siyasî bakımdan dönemine damgasını vurduğu gibi, ilmî bakımdan da dönemin ileri gelen şahsiyetlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi, İdris-i Bitlisî hakkında; ...akl-i evvel ve muallim-i sâni sıfatlarını kullanması yanında, onu güzel sıfatları kendinde toplayan, fikirleri açık ve isabetli, ifadesi

güzel, zamanın ferîdi, yaşadığı dönemde nâdir bulunan şahıslardan biri olarak tavsif etmektedir. Bununla beraber üç dilde (Arapça, Farsça ve Türkçe) şiirler yazdığını beyan etmektedir.

İdris-i Bitlisî'den bahseden kaynaklar, onun tarihçiliğinin tartışılmayacak kadar üstün olduğunu kabul etmektedirler. Molla İdris, Osmanlı tarih yazıcılığında birçok yeniliklere imza atmıştır. Bununla beraber, Osmanlı tarihini başlangıcından kendi dönemine kadar kronolojik bir sıra takip ederek yazmıştır.

Molla İdris, meşhur eseri Heşt Behişt'te ağıdalı bir dil kullanarak, tarihî bir esere edebî bir hüviyet kazandırmıştır. Heşt Behişt tarihî noktadan bir şaheser olduğu gibi, edebî yönüyle de müstesna bir yer işgal eder.

İdris-i Bitlisî eserini II. Bayezid'in emriyle yazdığı için, Osmanlı'nın ilk vakanüvisi sayılmaktadır. Sekiz cennet anlamına gelen Heşt Behişt, Osmanlı Devleti'nin ilk sekiz padişahını konu edinmektedir. Sekiz ayrı bölümden oluşan eser, 1506 yılına kadar olan olayları kronolojik olarak anlatmaktadır. Birçok kütüphanelerde Farsça yazma nüshası bulunan Heşt Behişt'in tercümesi yapılamamıştır. İdris-i Bitlisî'nin tarihçi kişiliğini öne çıkaran bu eseri hakkında Franz Babinger'in şu sözleri oldukça önemlidir: İdris-i Bitlisî'nin Heşt Behişt'i Osmanlı tarihi için şimdiye kadar istifade edilmemiş bir hazinedir. Yakın bir zamanda, en iyi yazmalara göre, yayınlanması Türk tarihi araştırmalarının çok çabukluk getiren bir ödevidir.

Molla İdris zamanının önemli alimlerinden biri olduğu gibi, aynı zamanda değerli bir ediptir. Eserlerinde Molla İdris'in edebî yönüne bolca rastlamak mümkündür. Manzum şekilde yazılan Heşt Behişt'te bir çok edebî sanata rastlanır. Bu hal o dereceye varır ki, kimi zaman edebî aksan, anlatılan tarihî olayı gölgede bırakacak derecede önem arz etmektedir.

Şeref-Han da hemşehrisi İdris-i Bitlisî'yi anlatırken, onun edebî yönüne temas etmektedir. Onun Heşt Behişt adlı eserinin söz güzelliğinden, belâğatından, üslup ve selasetinden övgüyle bahseder.

Mecdî Mehmed Efendi de onun şâirliği ve edebî yönü hakkında şöyle der: ...ve elsine-i selâsede kasideleri vardır ki, her beyti beyt-i ma'mûre gibi resîn ve rezîn olup bir sözü bina-i kelimâtı gibi müstahkemdir.

Molla İdris'in kullandığı üslup ve nüktedânlığı hakkında iki örnek verilebilir. Birincisi; Şah İsmail Şî'a Mezhebini ilan ederek yaymaya başlayıp onu resmî mezhep haline getirdiğinde (906/1501) bunun hakkında Molla İdris Mezheb-i nâhak diyerek tarih düşürmüştür. Bu ibare Farsça okunduğunda anlamı; hak olmayan mezhep, demektir. Bu söz Şah İsmail'in kulağına kadar ulaşır. Bunun üzerine Şah İsmail sözün doğruluğunu araştırmak için adamlarını görevlendirir. Şah İsmail'in adamlarının İdris-i Bitlisî'ye gönderdiği mektubun cevabında İdris, kendisinin bu sözü söylediğini inkâr etmez, ancak terkinin Farsça değil de Arapça okunmasını tavsiye

eder. Buna göre, Mezhebunâ hakk şeklinde okunur ki, bunun manası da, mezhebimiz haktır. Böylece ince bir yorum yapmış olur. Bunun üzerine Şah İsmail onun bu yorumuna hayran olur ve onu sarayına ısrarla davet eder. Fakat Molla İdris bu davetleri de nazikâne bir üslupla reddeder. Bu meyanda Şah İsmail'e yazdığı mektupta onun dedelerine övgüler yağdırır. Mektubun sonunda ise şöyle der: ne güzel rastlantıdır ki, Kur'an ayetlerinde de İsmail adı her yerde bendenizin adıyla (yani İdris) gelmiştir. diyerek Şah İsmail'in gönlünü almayı başarmıştır.

İdris-i Bitlisî'nin edebî yönünü gösteren ikinci örnek, onun Bitlis'te yaptırdığı Medrese vakfiyesinin baş tarafında yer alan Arapça bir beyittir. Beytin tercümesi şöyledir: Rum diyarından doğuya bir güneş doğdu; harbin zuhur ettiği o buluşma gününden sonra tekrar döndü. Bu beytiyle Çaldıran Muharebesi'ni Güneş'in batıdan doğmasıyla başlayacak olan Kıyamet gününün dehşetine benzetmektedir. Diğer bir yorumla da, Yavuz Selim'i ve ordusunu Güneş'e benzetmektedir.

Kısacası İdris-i Bitlisî'nin Arapça, Farsça ve Türkçe yazmış olduğu şiirler ve inşâ sanatındaki başarısı aslında onun edebî yönünün ne kadar kuvvetli olduğunun göstergesidir.

İdris-i Bitlisî'nin tarihçiliği ve edebî yönü yanında hattatlığı, felsefî yönü, dinî ilimlerdeki derin vukufiyeti, tıp, zooloji ve sair fen ilimleri ile de uğraşması onun ne kadar çok yönlü bir insan olduğunu gösterir.